

Høringssvar på utkast til rammeverk for Riksantikvarens håndverksstrategi

Til: Riksantikvaren

Fra: Bygg og Bevar, Byggenæringens Landsforening (BNL), Norske Anleggsgartnere, miljø og landskapsentreprenører (NAML), Ventilasjon og blikkenslagerbedriftenes landsforbund (VBL), Norske Trevarer, Takentreprenørenes forening (TEF)

Dato: 05.01.2024

Byggenæringens Landsforening, Bygg og Bevar og ovennevnte foreninger gir et samlet svar på rammeverket for håndverksstrategien.

Strategiens formål:

Formålet med håndverksstrategien slik vi oppfatter den, er at strategien skal stimulere til styrking av kompetanse og kapasitet innenfor tradisjonelt håndverk.

Det er et godt og aktuelt formål som støttes av to grunner. Den ene er at det kan sees i lys av det grønne skiftet hvor tilstrekkelig og relevant kompetanse er sentralt for at bevaring, ombruk og gjenbruk av bygg og bygningsmateriale skal bli en realitet. Det andre er den pågående omstillingen i byggenæringen fra nybygg markedet til ROT markedet (rehabiliterings-, ombyggings- og tilbyggsmarkedet). Fremover vil det derfor bli et større behov for håndverkere som kan rehabilitere og istandsette. Da er det viktig at fagkompetansen er riktig i forhold til oppdraget, og at det er tilstrekkelig kapasitet i alle deler av landet.

Så på flere måter er det et godt initiativ RA har tatt, under forutsetning av at strategien ikke definerer begrepet håndverk så smalt at det kun omfatter antikvarisk istandsetting innenfor noen spesielle fag, og kun fredet/vernet bygningsmasse. Vi tror at byggenæringen vil vise større interesse for håndverksstrategien hvis den settes i sammenheng med det grønne skiftet og omstillingen av næringen.

Forutsetninger og definisjoner:

Det er viktig at sentrale begreper defineres slik at det ikke er tvil om hvordan de skal forstås. Like viktig er det at forutsetninger som ligger til grunn er aksepterte premiss av alle.

Tydeligere definisjoner og enighet om forutsetningene, vil gi grunnlag for gode diskusjoner senere, og ikke minst bidra til at en ikke snakker forbi hverandre.

Eksempelvis oppfatter vi definisjonen av tradisjonshåndverk som blir lagt til grunn mer avgrenset enn tematikken som skisseres i hovedspørsmålene. I spørsmålsstillingene oppfatter vi at markedet og aktørene blir mye bredere definert.

Under følger noen viktig og grunnleggende premisser vi i byggenæringen mener det er behov for å definere tydeligere.

Definisjonen av tradisjonshåndverk

I rammeverket fra RA brukes begrepet "tradisjonshåndverk", det defineres som:

Håndverksutøvelse på bakgrunn av kunnskap om opprinnelig material- og teknikkbruk, primært knyttet til førindustrielle håndverkspraksiser.

- Selv med dette allmenne begrepet oppstår det en usikkerhet om hva begrepet inneholder og de reelle avgrensingene. Det går både på håndverksfagene, men også på bygningsmassen. Byggenæringen mener det er helt nødvendig å definere hva slags håndverkere og fagområder strategien skal omhandle. Næringens innspill til definisjonen er at begrepet snarere bør utvides enn innskrenkes. Blir begrepet for smalt, vil det være vanskelig å få økt kapasiteten og ha et velfungerende marked. Bedrifter må kunne kombinere oppdrag innenfor restaurering med oppdrag i andre markeder. Skal flere søke seg til tradisjonelt håndverk - må det tradisjonelle håndverket kunne favne flere oppgaver og funksjoner enn kun bygninger med vern – det vil gi et større marked, større forutsigbarhet og incentiver for kompetanseutvikling. Vårt forslag er at begrepet *tradisjonelt håndverk* benyttes, og at det tydelig defineres hva som ligger innenfor og utenfor.
- En annen problemstilling er hvilke fag som skal inkluderes i håndverksbegrepet? Flere store fag er utelatt – blant annet anleggsgartnerfaget, som har en egen fagskoleutdanning innenfor historiske hager. Snekkerfaget er heller ikke nevnt.

Til dels kritisk og lav kapasitet i næringen

Det pekes på utfordringer med kapasitet, og at tilgang på faglig gode håndverkere er lav og til dels fraværende i deler av landet. Næringen mener at kapasiteten ikke er så kritisk som RA legger til grunn. Det kan skyldes at kartleggingen ikke har vært tilstrekkelig, eller at håndverkskompetansen som er kartlagt er svært smalt definert.

- Har kartleggingen vært god nok i betydningen representativitet? Har kartleggingen vært avgrenset til eller blitt oppfattet som antikvarisk spisskompetanse for istandsetting av fredete bygg, eller er det en bredere definisjon av håndverkskompetanse som er lagt til grunn? Hvilke fag er med i kartleggingen, alle eller noen? Og i så tilfelle hvilke fag er med, og hvilke fag er ikke inkludert? Byggenæringen anbefaler at det i forkant av strategi diskusjonene utarbeides mer nyanserte kapasitetsprognoser, både på kort og lang sikt, hvor næringen involveres bedre. Vi mener at det er vesentlig å ha en samlet forståelse for eventuelle kapasitetsutfordringer for å finne riktige løsninger på dem.

Organisering av strategiarbeidet:

RA har satt i gang arbeidet med en håndverksstrategi med ønske om konkrete forbedringer i form av økt faglig kvalitet, bedre kapasitet og et velfungerende marked. Dersom strategien skal ha en slik effekt er det verdt å tenke gjennom eierskapet til strategien og graden av forpliktelse til partene som er med.

- Spørsmålene som strategien tar opp og har som ambisjon å finne svar på ligger delvis innenfor RAs mandat og virkemiddel apparat, men også til dels utenfor. I rammeverket blir det også pekt på at problemstillingene er tverrsektorielle. Slik strategiarbeidet er organisert og presentert fremstår det som strategien er RAs, med

et samarbeid fra byggenæringen og utdanningssektoren. Men for å oppnå god effekt må flere ting skje i ulike sektorer på riktig tidspunkt, og være godt koordinert. Det handler ikke bare om rett aktivitet til rett tid, men også om å øremerke ressurser. For å forplikte partene mer burde man vurdere et mer formalisert og likeverdig samarbeid mellom byggenæringen, bygningsvernet og utdanningssektoren.

- Like viktig som å definere hovedsamarbeidspartnere som har sterk påvirkning på tiltak og virkemidler er det viktig med en bred samhandling mellom næring – vernemyndigheter – interesseorganisasjoner – utdanningsinstitusjoner – kommuner og fylkeskommuner. Det er behov for nettverk og mer tverrsektoriell samhandling.
- Dette bør gjenspeiles i referansegruppene og at man ikke arbeider for isolert med hovedspørsmålene, men mest mulig på tvers.

Hovedtemaene i strategien:

De tre hovedspørsmålene er sentrale, men også til dels overlappende. Det gjør dem krevende å vurdere isolert. Derfor er det viktig å jobbe helhetlig og på tvers av hovedtemaene. Vi forstår det slik at det første hovedspørsmålet handler om faglig kvalitet/kompetanseutvikling, det andre om markedet og det siste om generell kjennskap til og kunnskap om tradisjonshåndverk. Spørsmålet om kapasitet som i rammeverket er lagt til det første spørsmålet, kan like godt høre hjemme under begge de andre hovedspørsmålene, og illustrerer behovet for å arbeide med problemstillingene på tvers og ikke i isolert. Slik vi ser det synes også hovedspørsmål 1 og 3 og delvis handle om det samme.

1. Hvordan sikre nødvendig håndverkskompetanse og -kapasitet i hele landet?

I Norge er de aller fleste utdanningstilbudene i byggfag offentlige. Dette gjelder yrkesfag, fagskole, høyskole og universitet. Kompetansemiljøene her må involveres også i etterutdanningen av ansatte i byggenæringen. Her vil vi særlig vise til bransjeprogram og Industrifagskolen som er partsstyrte ordninger som gir skreddersydde tilbud om etterutdanning til næringen. Eksempelvis [lyses det januar 2024](#) ut midler til å utvikle et etterutdanningstilbud for restaurering av kirkebygg. Mange håndverkere trenger et påfyll av kompetanse for å kunne ta på seg oppdrag som krever tradisjonshåndverk. Etterutdanning kan man få gjennom kurs og utdanninger.

Under følger noen punkter vi savner innenfor temaet kompetanse:

- Bruk av teknologi. Hvilken teknologi kan effektivisere arbeidet? KI, Droner m.m. Utførende kompetanse hos håndverkere er en verdifull ressurs og bør først og fremst brukes der det er helt nødvendig - andre oppgaver bør vurderes og kanskje løses med teknologiske verktøy?
- Kan generelle krav gjelde for alle fag og prosjekter? Er riktig håndverkskompetanse bare en ting? Kan det i større grad differensieres mellom hvilken type håndverkskompetanse som trengs til ulike typer prosjekter?

- Kapasitet og faglig kvalitet handler også om leverandører/produsenter av materialer. Leveranseevne og kvalitet i denne gruppen er også viktig for at håndverkere skal få gjort jobben, og burde derfor omhandles i strategien.

2. Hvordan bidra til forutsigbarhet for håndverkere og byggenæringen?

Vi mener at dette ikke er et hovedspørsmål, men et underspørsmål i et hovedspørsmål som handler om markedet. Det er ikke bare forutsigbarhet som må til for et velfungerende marked, men flere faktorer. Vi foreslår derfor at hovedspørsmålet endres til: *"Hvordan bidra til at markedet for tradisjonelt håndverk er interessant og attraktivt for bedriftene"*. Underspørsmålene i rammeverket handler vel så mye om kunnskapsutvikling som markedsutvikling. Vi lurer derfor på om de burde være flyttet til hovedspørsmål nr 3? For øvrig mener vi at disse underspørsmålene er viktigst:

- Hvordan bidra til forutsigbarhet for håndverkerne og byggenæringen?
- Hvordan kan oppdragsgivere og oppdragstakere finne hverandre/kobles sammen?
- Hvordan stimulere til kompetent etterspørsel – fra oppdragsgivere?
- Hvordan kan SMB bedrifter og enkeltmannsforetak samarbeide mer for å kvalifisere for oppdrag og for å effektivisere administrative oppgaver?
- Kan det i offentlige prosjekter tilrettelegges for å stimulere næringen til kompetanseutvikling?

3. Hvordan stimulere til relevant kunnskapsutvikling?

Vi forstår dette hovedspørsmålet som at det handler om utvikling av det samlede fagområdet bevaring, og ikke utvikling av den enkelte håndverkskompetanse. I så måte er noen hovedtemaer her rammebetingelser, rekruttering, forskning, informasjonsdeling og holdningsarbeid. Vi etterlyser fokus på disse temaene også.

- Rekruttering er et sentralt punkt for næringen og kan inngå i dette spørsmålet eller i hovedspørsmål nr 1. Byggenæringen vil generelt komme til å trenge flere fagarbeidere og ingeniører i fremtiden, og trenger derfor å rekruttere flere unge og voksne til næringen. Det vil kreve et påvirkningsarbeid over tid. I tillegg har tradisjonshåndverksbedrifter et eget rekrutteringsbehov.
- Bestillerkompetansen kan også være for svak – både hos offentlige og private oppdragsgivere. Det er i anskaffelsesfasen oppdragene defineres gjennom både gode oppgavebeskrivelser og som kvalifikasjonskrav til utførende. Hvordan bestillerkompetansen kan utvikles og være tilpasset det enkelte oppdrag er et relevant deltema
- Kan kompetanse innenfor tradisjonelt håndverk være relevant innenfor andre markedsområder - blant annet i det grønne skiftet?

Oppsummering

Byggenæringen stiller seg positive til at Riksantikvaren utreder en håndverksstrategi og ønsker å medvirke aktivt til en god og realistisk strategi som svarer på utfordringene. Vi vil gjerne bidra til at håndverksfaget opprettholdes og styrkes faglig, og til økt rekruttering. Vi anser håndverkets rolle som et avgjørende bidrag til det grønne skiftet.

Vi savner en bedre definisjon av begrepene, og en konsekvent bruk av dem. Det er avgjørende for et godt resultat at det brukes tid innledningsvis til å skape felles forståelse for hva strategien skal omhandle og hva som eventuelt faller utenfor. Det bør skilles bedre mellom breddekompetanse for å ivareta, ombruke og gjenbruke eksisterende bygningsmasse og ekspertkompetanse i antikvarisk istandsetting.

Vi etterlyser også en større vekt på markedets betydning. En av de mest avgjørende forholdene for å få tilstrekkelig kvalitet og kapasitet er et fungerende marked. Markedet må være interessant, både faglig og økonomisk, for håndverkere og bedrifter. Håndverkere har, og kan ytterligere utvikle en faglig stolthet, men må også kunne leve av oppdragene, ellers vil man velge andre oppdrag. Strategien bør derfor ha mer vekt på problemstillinger som er knyttet til å få et velfungerende marked.

Byggenæringen står midt i et skifte fra nybyggmarkedet til markedet for bevaring, ombruk og gjenbruk. Det gir de beste forutsetninger for å skape oppmerksomhet rundt oppdrag innenfor bygningsvernet. Byggenæringen kan ytterligere motiveres gjennom lett tilgjengelige kompetansetiltak, økonomiske incentivordninger og tilrettelagte markedsplasser. Det bør problematiseres og veien å gå er å legge terskelen for faglig utvikling høyere eller lavere i forhold til

Avslutningsvis vil vi peke på at byggenæringen sitter tett på markedet og vil kunne bidra i kapasitetsberegninger. Byggenæringen har også egne kompetansetiltak og mange kanaler ut til bedrifter og den enkelte håndverker.